

ГРИГОРИШИНА Сабіна

**ЗІ СКАРБНИЦІ ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ**

Образ: scientific journal / ed. by. N. Sydorenko, O. Tkachenko; Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Sumy State University. – Kyiv ; Sumy, 2015. – Is. 2 (17). – 120 p.; Журналістика: наук. зб. / за ред. Н. Сидоренко. – К. : Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2015. – Вип. 14 (39). – 200 с.

Унікальність нелегкого шляху українського націєтворення та становлення державності полягає в тому, що він пролягав не через політичну трибуну, як у переважній більшості інших країн, а через гостре перо небайдужих, із яскраво виявленою патріотичною громадянською позицією вітчизняних публіцистів та літераторів. Вони свого часу становили журналістську еліту нації й доклали максимум зусиль, аби через шпальти видань нести народові ідеї української соборності та самоідентифікації. Саме тому українська журналістика та її історія мають колосальне значення для нашої країни й, крім того, вони завжди відігравали надзвичайно важливу роль у процесі формування України як самостійної держави з окремішнім народом та самобутніми традиціями, звичаями, мовою. А влучна, різка, часом нищівна критика, властива текстам таких видатних публіцистів, як Сергій Єфремов, Володимир Самійленко, Іван Франко, Борис Грінченко та ін., багато в чому відповідає сучасним реаліям. Тому дослідження матеріалів у сучасній науковій періодиці на тему історії української журналістики є надзвичайно актуальним.

В обраних джерелах у період за 2014–2015 рр. було виявлено чимало публікацій з історії вітчизняної журналістики. У рецензованих текстах об'єктами дослідження автори обирали

видання як загальнотематичні, універсальні, так і вузькоспеціалізовані (медична преса), тематичні (науково-популярні, літературно-художні) у період від середини ХІХ до початку ХХІ ст.

У збірнику «Журналістика» А. Волобуєва у статті «Тематичний контент літературно-художніх часописів Києва 1918–1941 рр.» вивчає особливості видань, що утворилися в 20–30 рр. ХХ ст. та більшість з яких було знищено в період «розстріляного відродження». Дослідниця зазначає, що за згаданий проміжок часу найбільше літературно-художніх часописів у Києві вийшло в 1919 й 1918 рр., а найдовше виходили видання «Західня Україна», «Літературна газета», «Літературний журнал» та «Радянська література» (рекордсменом стала «Літературна газета», що виходила майже 14 років!). Також авторка виявила оригінальний підхід до опрацювання матеріалу та створила власну систему умовного поділу тогочасної літературно-художньої преси, до якої увійшли а) прорадянські видання, б) проукраїнські (за національне відродження) та в) ті, що схвально ставилися до змін у суспільстві, та не сприймали радянську владу. Публікація містить також багато іншої інформації – про те, які основні жанри використовували в згаданих виданнях (домінували літературні жанри), якими були їхні недоліки (брак чіткої рубрикації), тексти яких видатних публіцистів найчастіше друкували (С. Єфремов, М. Зеров, І. Огієнко, С. Петлюра, Є. Гуцало та ін.), – і подана вона структуровано, логічно, з власним авторським підходом. У висновку дослідниця глобально переосмислює весь опрацьований матеріал і зазначає, що літературно-художні часописи Києва 1918–1941 рр. відображали розлад та хаос тогочасної ситуації в країні, тобто стали відображенням не лише культурницької сфери життя України, а й віддзеркаленням нашої країни на роздоріжжі – адже, по суті, саме в такому стані вона була в період між двома світовими війнами.

У цьому ж часописі О. Дубецька в публікації «Науково-популярна періодика Херсонської губернії 1904–1917 рр.» досліджувала тематичну регіональну українську пресу в період

перших двох десятиліть ХХ ст. У статті, застосовуючи глибинний аналіз, фахово подано основні моменти розвитку науково-популярної періодики Херсонської губернії. Зокрема, дізнаємося, що найдовготривалішим часописом з обраної тематики став миколаївський журнал «Физик-любитель» (1904–1917), вийшло 13 томів, 232 номери; іншими провідними тематичними виданнями були «Электричество и жизнь», «Завоевание воздуха», «Астрономическое обозрение». Крім того, науково-популярні матеріали друкували і в літературно-художніх журналах («Порывы»). У підсумку О. Дубецька зазначає: «... на території Херсонської губернії (крім Одеси) функціонувало дев'ять періодичних видань науково-популярного характеру або з компонентом наукового висвітлення». Загалом стаття є надзвичайно інформативною та пізнавальною. Завдяки величезній кількості опрацьованих джерел з вітчизняних та зарубіжних бібліотек у матеріалі подано велику кількість інформації, при цьому вона впорядкована логічно, з хронологічними переходами від одного до іншого тематичного видання.

В «багатомовному» збірнику «Образ» (статті тут подано англійською, німецькою, французькою, польською мовами) В. Садівничий, О. Сушкова та О. Чуйко опублікували статтю «Theoretical and Academic Subject of Medical Press of Naddniprovska Ukraine in Middle XIX-th – Early XX-th centuries» («Теоретично-академічна тематика медичної преси Наддніпрянської України середини ХІХ – початку ХХ ст.»). Об'єктом дослідження науковців стала вузькоспеціалізована преса та її особливості. Як уважають автори, вона була спрямована переважно на фахівців та недоступна для масового споживача через академічність змісту (основні теми – експериментальні дослідження у сфері ботаніки та різних галузей медицини, а також вузькопрофільні доповіді на маловивчені або невідомі досі теми провідних тогочасних науковців – В. Бахтерева, М. Введенського, С. Ложечкіна, І. Мечникова, С. Навашина та ін.). Серед найбільш поширених медичних часописів у період,

що досліджувався (1860–1920), були: «Архив психиатрии, неврологии и судебной психопатологии» (1883–1895), «Вопросы нервно-психической медицины» (1896–1905), «Труды Киевского психиатрического общества» (1898–1900)», «Выстник офтальмологии» та ін. Стаття справляє сильне враження, а професійний виклад даних із суто вузькопрофільної тематики виявляє глибинну обізнаність авторів у медичній царині. Можливо, певні питання в іноземця може викликати порядок перекладу деяких моментів на кшталт «Naddniprovska Ukraine» чи «Vestnik oftalmologii», проте це є суто технічні деталі, які легко можна скоригувати. Загалом же публікація є цінним здобутком у сфері українського журналістикознавства й дасть чимало корисної інформації унікального змісту як вітчизняному, так і зарубіжному науковцю.

У тому ж виданні Н. Сидоренко у публікації «Projection of the Ukrainian Press of the early twentieth century (periodicals and language in Ukraine)» («Проекції української преси початку ХХ ст. (періодика та мова видань в Україні)»), порівнює вітчизняну пресу сучасну й ту, що існувала близько 100 років тому. Авторка робить висновок: чимало реалій, котрі виявлялись у періодичці початку ХХ ст., залишилися актуальними донині. Безсмертна фраза І. Франка «Ми мусимо навчитися чути себе українцями» та вислів Є. Чикаленка «Любити Україну не тільки до глибини серця, а й до глибини кишені» й сьогодні не були б зайвими на наших білбордах. Майже чверть століття минуло з моменту здобуття незалежності нашої держави, а ми й досі не можемо дати чіткої відповіді на запитання «Як стати українцями? В якій Україні ми хочемо жити?».

Тут справді мусить замислитися кожен. Ми досі маємо переважну більшість заангажованих, заполітизованих ЗМІ – замість громадських, які б допомагали суспільству формувати свою думку та розвиватися. Що ж стосується гарного, якісного видання українською – його і вдень зі свічкою не знайти. Цей висновок дослідниця підтверджує конкретним фактажем,

зокрема такими даними: аналітичних тижневиків / місячників рідною мовою маємо всього 2; глянцеві жіночі видання всі видають російською; український ринок стихійно заповнює російськомовна література та періодика й спостерігається стабільна тенденція до зростання кількості двомовних – російсько-українських – видань, тимчасом, як стан українськомовної преси стрімко погіршується.

Стаття підкріплена статистичними даними, що викривають реальний стан речей у сфері української періодики (з 31 000 зареєстрованих видань насправді існує та функціонує всього 3 000 одиниць періодики – тобто, 1/10 від заявленого). Н. Сидоренко філософськи осмислює зібрану кількість інформації й у підсумку висловлює думку, що гіркі уроки минулого фактично пройшли даремно і знову й знову повторюються зараз «безвихідні ситуації», що (за думкою Франка), перебувають «поза межами можливого». Тож твори, написані понад сторіччя тому, не втрачають своєї актуальності й нині. У цілому стаття гарно розкриває стан сучасної української періодики, завдяки поєднанню автором публіцистичних прийомів (наприклад, порівняння) із науковим стилем інформація сприймається доволі легко, а, здавалося б, сухі статистичні дані органічно вплітаються в канву публікації; при цьому наявний екскурс в історію вітчизняної журналістики, і завдяки цьому історичному бекграундові висновки про сучасні реалії сприймаються виразніше й динамічніше, крім того, дають чимало приводів для роздумів.

Отже, всі згадані матеріали, опубліковані в сучасних наукових збірниках, тим чи іншим чином причинилися до розвою вітчизняного журналістикознавства та глибшого вивчення й дослідження історії української журналістики зокрема.

Як бачимо, сучасні науковці чудово усвідомлюють важливість історії журналістики та її ґрунтового, аналітичного дослідження не лише в науковій сфері, а й у житті нашого народу та країни. Тенденційним для матеріалів з історії української журналістики в сучасних наукових збірниках є: а) роз-

маїтність об'єктів дослідження (від універсальної до спеціалізованої преси); б) період, що вивчається – переважно середина ХІХ – початок ХХІ ст.; в) наявність власного творчого підходу до висвітлення обраної теми; г) аналітичність, глибинність дослідження питання. Кожен дослідник зробив свій неоціненний внесок, завдяки якому сучасне покоління має змогу оцінити розмаїтість, різнобічність, а часом й актуальність та невмирущість вітчизняної журналістики та її роль у формуванні нашого суспільства та держави. Кожен науковець пропустив через себе колосальну кількість інформації та професійно, віртуозно відібрав найцінніше, найкраще і подав читачеві це найкраще у своєму авторському стилі, під соусом власного бачення обраної теми, внаслідок чого наукова скарбниця поповнилася новими ідеями, які згодом можуть дати поживу для роздумів майбутнім поколінням учених.

